

Vladimir Reider

Industrijsko-obrtnička škola Virovitica

UDK 377.4:339](497.581.2)“1907/1910“

Primljeno: 15. 10. 2012.

Prihvaćeno: 26. 11. 2012.

Stručni članak

POČETAK RADA TRGOVAČKE ŠKOLE USAVRŠAVANJA U ŠIBENIKU

Sažetak

O osnutku i samom početku rada Trgovačke škole usavršavanja u Šibeniku do sada nije bilo nikakvih spoznaja. Na osnovi uvida u arhivsku građu autor prvi put iznosi spoznaje o aktivnostima koje su prethodile osnutku škole kao i o samom osnutku škole. Isto tako prikazana je naukovna osnova prema kojoj je Trgovačka škola usavršavanja u Šibeniku započela svoj rad, nastavnici koji su predavali prve školske godine, brojno stanje učenika te događanja vezana uz prvu školsku godinu. Prikazan je i način financiranja škole u početnom razdoblju njena djelovanja i rada.

Ključne riječi: *Trgovačka škola usavršavanja (Šibenik), arhivsko gradivo, povijest školstva, Dalmacija, 1907.-1910. godine*

1. Uvod

Sve do kraja 19. i početka 20. stoljeća austrijska vlada nije se ni najmanje brinula da gospodarski pridigne svoju udaljenu pokrajinu Dalmaciju koja je tada bila u sastavu austrijskog dijela Austro-Ugarske Monarhije. No krajem 19. i početkom 20. stoljeća, u sklopu austrijskih pokrajina, uvelike je porasla važnost Dalmacije kako u gospodarstvu tako i u trgovini. Tomu je svakako pridonio njezin geografski položaj na istočnoj obali Jadrana, jednog dijela Sredozemnog mora koji je otvaranjem Sueskog kanala 1869. godine dobio veliku važnost za razvoj svjetske trgovine između zemalja zapadne i istočne Zemljine polutke. Isto tako okupacijom i aneksijom Bosne i Hercegovine, zaleđa Dalmacije, porasla je važnost Dalmacije za Monarhiju te je austrijska vlada nastojala potpomoći svako oveće gospodarsko i trgovačko poduzeće u zemlji (Juras, 1910.). S razvojem gospodarstva i trgovine nametnula se potreba za osnivanjem trgovačkih škola

u Dalmaciji kako bi se poučavanjem učenici pripravili za rad u trgovini. Perić (1975.) u članku „*Poljoprivredne, trgovačke i obrtničke škole u Dalmaciji krajem 19. i početkom 20. stoljeća*“ navodi godine osnutka i osnovne podatke o trgovačkim školama u Splitu, Zadru, Kotoru i Dubrovniku, no Trgovačku školu usavršavanja u Šibeniku ne spominje. Niti drugi autori koji su istraživali povijest školstva u Šibeniku (Berić, 1964.; Urem, 2000.) odnosno ekonomskog (trgovačkog) školstva u Hrvatskoj (Blažeković, 1973.) ili nisu spomenuli Trgovačku školu usavršavanja u Šibeniku (Berić, 1964.) ili su netočno naveli datum njezina osnutka (Blažeković, 1973.; Urem, 2000.).

2. Početak rada Trgovačke škole usavršavanja u Šibeniku

Potrebne predradnje oko otvaranja Trgovačke škole usavršavanja u Šibeniku započele su 1907. godine, što možemo vidjeti iz prepiski koje su se vodile, uglavnom s ciljem osiguranja novčanih sredstava za početak rada škole. Iz dopisa Zemaljskog odbora Kraljevine Dalmacije upućenog gospodinu c. k. Namjesniku Kraljevine Dalmacije u Zadru od 14. listopada 1907. godine saznajemo da je dalmatinski sabor na svojoj sjednici od 25. rujna 1907. godine u pogledu uzdržavanja i osnutka trgovačke škole prihvatio dva zaključka:

Sabor Kraljevine Dalmacije obvezao se da će trajno sudjelovati u troškovima uzdržavanja dvorazredne trgovačke škole u Šibeniku s godišnjom svotom od 300 Kr. (kruna), ako je država osnuje.

Sabor Kraljevine Dalmacije pozvao je c. k. vladu da odredi što je potrebno da se trgovačka škola u Šibeniku što prije osnuje, a najkasnije početkom školske godine 1908./09.

Kako država nije osnovala školu, čime bi se riješili problemi u svezi uzdržavanja, bile su potrebne još tri godine dok se nisu osigurala potrebna sredstva za početak rada škole, u čemu je znatnu ulogu imao i Promicateljski Odbor Trgovačke škole usavršavanja na čelu s njegovim predsjednikom Ugom Foscom (Hrvatski državni arhiv [dalje HDA], Carsko kraljevsko ministarstvo bogoštovlja i nastave [dalje CK BiN], dopis Zemaljskog odbora...; dopis Promicateljskog odbora...). Iz Izvješća upravitelja Ante Bradanovića o naukovnom stanju Trgovačke škole usavršavanja u Šibeniku od 8. srpnja 1911. godine možemo saznati o događanjima vezanim uz prvu školsku godinu 1910./11. (HDA, BiN, Izvješće o naukovnom stanju Trgovačke škole...).

Nakon što su se osigurala novčana sredstva za uzdržavanje Trgovačke škole usavršavanja u Šibeniku slijedio je upis učenika. Upis učenika obavljen je 26. rujna 1910. godine. U prvi razred upisalo se 16 učenika. Budući da su svi učenici imali školske svjedodžbe o završenoj pučkoj školi, nisu morali polagati prijemni ispit, što je inače bilo predviđeno Pravilnikom u slučaju da učenici nisu imali školske svjedodžbe. U drugi razred upisalo se 10 učenika. Svi su oni s dobrim uspjehom završili prošlogodišnji trgovački večernji tečaj. Tako je na početku školske godine 1910./11. u Trgovačku školu usavršavanja u Šibeniku bilo upisano ukupno 26 učenika (HDA, CK BiN, Izvješće o naukovnom stanju Trgovačke škole...).

Svečano otvaranje škole bilo je navečer 3. listopada 1910. godine u dvorani mjesne c. k. realke. Svečanosti je nazočio u ime školskog odbora njegov tajnik g. Josip Harvalik i upravitelj škole. U svom pozdravnom govoru učenicima g. Harvalik je pohvalio marljivost prošlogodišnjih polaznika trgovačkoga večernjeg tečaja te kako je školski odbor, ohrabren tim prvim uspjesima učenika trgovačkog tečaja, nastojao otvoriti redovitu Trgovačku školu usavršavanja. Nadalje, istaknuo je da je zalaganjem i potporom c. k. vlade, zemaljskog odbora, općine te trgovačke komore školski odbor uspio otvoriti Trgovačku školu usavršavanja. Na kraju je g. Harvalik istaknuo koliko je značenje Trgovačke škole usavršavanja za trgovački razvitak Šibenika te skrenuo pažnju učenicima da to iskoriste marljivim pohađanjem škole. Upravitelj škole nadovezao se na riječi g. Harvalika ističući zauzeti rad školskog odbora oko otvaranja škole. Učenicima stavlja na srce ljubav prema nauci preporučivši im također marljivost i redovito pohađanje škole. Nakon pozdravnog govora upravitelj je učenicima pročitao pravilnik i raspored (HDA, CK BiN, Izvješće o naukovnom stanju Trgovačke škole...).

Kako je 4. listopada bio imendan Njegova Veličanstva cara i kralja, ujedno i školski praznik, s redovitom nastavom započelo se 5. listopada i to drugi razred. Prvom razredu, zbog radova oko uvođenja električnog svjetla u školu, nastava je započela 10. listopada 1910. godine. Nastava se održavala u zgradi c. k. realke. S obzirom na mjesne prilike, učiteljski zbor je na svojoj prvoj sjednici odredio da nastava započne u 8 sati navečer, iz razloga što su se u to vrijeme zatvarale trgovine. Vlasnici trgovina nisu dopuštali trgovačkim namještenicima pohađanje škole za vrijeme rada u trgovini. Kasno vrijeme početka nastave bio je uzrokom neredovitog pohađanja nastave u školi jer su učenici poslije rada u trgovini bili željni počinka i mira, na što su nakon obavljenog posla u trgovini imali i pravo. Iz navedenog razloga uspjelo se u sporazumu s vlasnicima trgovina odrediti da nastava u drugom semestru u školi bude od 2 do 4 sata poslijepodne. Novo vrijeme nastave dovelo je do znatno redovitijeg pohađanja nastave u školi. Iz iskustva je bilo poznato da je za postizanje uspjeha u školi neophodno direktno ili indirektno prisiliti učenike na pohađanje nastave. Stoga se upravitelj Trgovačke škole usavršavanja potužio c. k. Poglavarstvu na slabo pohađanje nastave od strane učenika. Na pritužbu upravitelja c. k. Poglavarstvo prisililo je trgovce da šalju svoje namještenike redovito u školu. Rezultat je bio da je 12 učenika redovito do kraja školske godine pohađalo školu (HDA, CK BiN, Izvješće o naukovnom stanju Trgovačke škole...).

Broj učenika drugog razreda od 10 na početku školske godine postupno se kroz cijeli prvi semestar smanjio na svega 4 učenika. Razlog tomu bilo je preseljenje učenika iz grada, duže ozbiljne bolesti učenika te nepogodan večernji raspored pohađanja nastave u školi. Uvidjevši da je broj učenika znatno smanjen, učiteljski zbor se na svojoj drugoj sjednici obraća školskom odboru da pomogne riješiti nastalo stanje. Školski odbor naređuje da se raspusti razred, što je i uslijedilo koncem prvog semestra, 12. veljače 1911. godine. Na zahtjev učenika, koji su se teškim srcem odijelili od škole, iskreno žaleći što su radi nezgodnih okolnosti bili prisiljeni prekinuti svoju stručnu naobrazbu, izdane su otpusne svjedodžbe (HDA, CK BiN, Izvješće o naukovnom stanju Trgovačke škole...).

U više navrata školu su posjetili članovi školskog odbora te su tom prilikom sudjelovali u poučavanju. Upravitelj je često hospitirao i pregledavao pismene zadaće. Pri tome se uvjerio da su učitelji savjesno i s valjanom spremom vršili svoju dužnost i da su točno obradili propisano naukovno gradivo. Zadaće su bile konkretne, točno su se ispravljale i držale uredno. Učenici su s velikim interesom i marljivo radili, a za vrijeme poučavanja vladao je uvijek potpuni red. Disciplina je bila uopće dobra te se nikada nisu poduzimale nikakve oštrije mjere (HDA, CK BiN, Izvješće o naukovnom stanju Trgovačke škole...).

Učiteljsko je vijeće kroz školsku godinu održalo 4 sjednice na kojima se raspravljalo o didaktičkim pitanjima i posjećivanju škole od strane učenika. Unutar učiteljskog zbora vladala je potpuna suglasnost i prava nepomućena kolegijalnost. U učiteljskom zboru događale su se i određene promjene; c. k. savjetnik D. Bašić zamijenio je u podučavanju trgovačkog i mjenbenog prava c. k. suca R. Marića koji je bio premješten. Otpisom od 27. 12. 1910. godine školski odbor dodijelio je dopust docentu Š. Štuku za cijeli mjesec siječanj 1911. godine radi polaganja ispita osposobljenja. Za istu svrhu otpisom od 28. 4. 1911. godine dodjeljuje se dopust docentu Š. Radončiću za mjesec svibanj. Koncem svibnja razbolio se docent J. Harvalik, koji je bio bolestan sve do kraja školske godine. U svim navedenim slučajevima uspjeh škole nije ni najmanje trpio, jer je upravitelj škole uvodio potrebne zamjene uvodeći za supliranje učitelje iste trgovačke škole (HDA, CK BiN, Izvješće o naukovnom stanju Trgovačke škole...).

Školska godina završila je 6. srpnja 1911., ranije nego je planirano, iz razloga što su se prostorije c. k. realke, u kojoj se održavala nastava, nadograđivale. Povodom završetka školske godine tajnik školskog odbora g. Josip Harvalik pohvalio je shvaćanje i smisao učenika za ovu školu koja je namijenjena podizanju stručne i opće naobrazbe trgovačke mladeži grada Šibenika. Na kraju je g. Harvalik zahvalio učenicima što su marljivo i točno vršili svoje dužnosti te izrazio radost zbog njihova dobrog uspjeha. Učenicima se prigodnim riječima obratio i upravitelj škole prisjećajući ih na zauzetost školskog odbora i svih vlasti i ustanova koje su svojim nastojanjima i pripomoći, uz znatne žrtve, omogućile opstanak škole. Upravitelj škole pozvao je učenike da u novoj školskoj godini, osvježeni, još većim marom prionu učenju. Na kraju su učenicima podijeljene godišnje svjedodžbe (HDA, CK BiN, Izvješće o naukovnom stanju Trgovačke škole...).

Učitelji koji su poučavali prve školske godine, predmeti i tjedni broj sati bili su kako slijedi:

1. razred

Redni broj	Ime i prezime učitelja	Naziv predmeta	Sati tjedno
1.	Ante Bradanović prof. c. k. realke	Trgovačko računanje	2
		Krasopis	2
2.	Špiro Radoničić privremeni učitelj c. k. realke	Talijanski jezik	3
3.	Šimun Štuk ispitani suplent c. k. realke	Hrvatski jezik	2
4.	Josip Harvalik c. k. povjerenik	Njemački jezik	3

2. razred

Redni broj	Ime i prezime učitelja	Naziv predmeta	Sati tjedno
1.	Ante Bradanović prof. c. k. realke	Trgovačko računanje	2
2.	Špiro Radoničić privremeni učitelj c. k. realke	Talijanski jezik	1
3.	Josip Harvalik c. k. povjerenik	Njemački jezik	2
4.	Šimun Štuk ispitani suplent c. k. realke	Zemljopis	1
5.	Dušan Bašić c. k. savjetnik	Trgovačko i mjenbeno pravo	2
6.	Veljko Mirković blagajnik Hrv. Vjer. banke	Knjigovodstvo	2
		Dopisivanje	2

Kao što je vidljivo, učitelji odnosno profesori zaposleni u Trgovačkoj školi usavršavanja bili su gotovo svi s tamošnje c. k. realke. Svima njima nastavni sati rada u Trgovačkoj školi usavršavanja isplaćivani su u vidu honorara (HDA, CK BiN, Izvješće o naukovnom stanju Trgovačke škole...; dopis Odbora Trgovačke škole...).

Naukovnu osnovu za rad trgovačkih škola usavršavanja izdalo je c. k. Ministarstvo za bogoštovlje i nastavu naredbom od 24. veljače 1910. godine. Prema izdanoj osnovi svaka je škola trebala urediti svoju naukovnu osnovu i za nju zatražiti odobrenje. Odbor Trgovačke škole usavršavanja u Šibeniku poslao je zahtjev za odobrenjem naukovne osnove c. k. Ministarstvu za bogoštovlje i nastavu 10. studenoga 1913. godine. Ministarstvo je naukovnu osnovu odobrilo otpisom od 17. prosinca 1913. godine. Odobrena naukovna osnova Trgovačke škole usavršavanja u Šibeniku prikazana je u Tablici 1 (HDA, CK BiN, Naukovna osnova za Trgovačku školu...).

Nakon školske godine 1913./14. o Trgovačkoj školi usavršavanja u Šibeniku gubi se svaki trag. Kako za vrijeme Prvog svjetskog rata i za vrijeme talijanske okupacije Šibenika većina škola u Šibeniku i okolici nije radila (Berić, 1964.), vjerojatno nije radila ni Trgovačka škola usavršavanja. Podaci o školi ponovno se pojavljuju u vrijeme Kraljevine Jugoslavije. O razvoju škole od njezina ponovnog pojavljivanja 1930. godine pisali su Blažeković (1973.) i Urem (2000.).

Tablica 1. Naukovna osnova Trgovačke škole usavršavanja u Šibeniku

Nastavni predmet	Razred		
	I.	II.	III.
A.) Obvezatni predmeti			
Nastavni jezik (hrvatski ili srpski)	3	-	-
Drugi zemaljski jezik (talijanski)	-	2	2
Računanje	2	2	2
Znanost o trgovini i mjenici	-	3 I. s. /1 II. s.	-
Knjigovodstvo	-	2 II. s.	2
Dopisivanje i poslovni sastavci	-	1	2
Zemljopis i građanska znanost	1	1	2
Krasopis	2	1	-
UKUPNO	8	10	10
B.) Neobvezatni predmeti			
Poznavanje robe	-	-	2
Pisanje na stroju	-	-	2
UKUPNO	-	-	4

3. Pravilnik Trgovačkih škola usavršavanja

Pravilnik Trgovačke škole usavršavanja u Šibeniku nisam pronašao, stoga ću navesti važnije odredbe *Pravilnika Trgovačke škole usavršavanja u Dubrovniku i Temeljnih ustanova za Trgovačku školu usavršavanja u Spljetu* iz 1909. godine. Predložak pravilnika za rad trgovačkih škola bio je propisan od strane c. k. Ministarstva za bogoštovlje i nastavu u Beču te su stoga svi pravilnici za istu vrstu škole bili manje-više isti. Pravilnik kao i svaka promjena pravilnika morali su biti odobreni od c. k. Ministarstva za bogoštovlje i nastavu u Beču.

Prema pravilniku Trgovačke škole usavršavanja u Dubrovniku, školu je nadzirao i ekonomski njome upravljao školski odbor od pet članova. Dva člana imenovalo je c. k. Ministarstvo za bogoštovlje i nastavu, jednog Zemaljski odbor dalmatinski, jednog Općina i jednog Trgovačka obrtnička komora. Članovi školskog odbora izabrali su između sebe predsjednika i blagajnika. Dužnost su vršili besplatno, a mandat im je trajao tri godine. Školski odbor morao se sastajati najmanje jedanput mjesečno. Zaključci su

ar 4362¹²

Izvješće

O naukovnom stanju Trgovačke škole usavršavanja
u Šibeniku.

Dne 26. septembra 1910. počelo je upisivanje učenika. U prvom razredu upisalo se je njih 16; svi su bili opskrbljeni školstikom namjerenom, razmatranim po školskom pravilniku, tako da se je odustalo od prijemnog ispita. Ovi učenici, koji su dobriim uspjehom stigli krajnji trgovački večernji tečaj, bili su primljeni u drugi razred. Tako je u obim razredima bilo na početku školske godine 26 učenika.

Otvor škole je slijedio na večer 3 Oktobra; istome je prisustvovao u ime uglednog školskog odbora njegov tajnik, gospodin c. k. povjerenik Jozip Karvalik i upravitelj škole. U dvorani najestue c. k. realke, gdje se je obdržavalo produčava nje, podržano je gosp. Karvalik učenike; hvaleći marljivost krajnjih slušatelja trgovačkog večernjeg tečaja, spominjuć kako je školski odbor, obdaren tim prvim rednim uspjehima usto, po sv. k. navede redovita trgovачka škola i kako je zanimanju i potporom c. k. vlade, realnog odbora, općine te trgovačke komore uspjelo školskom odboru navedenju ove trgovačke škole usavršavanja. Istice namučaj te komore ustanove i želi učeniciima, da se u njihovom interesu, u interesu trgovačkog naroda Šibenika shvate marljivim pohatanjem škole. – Upravitelj je, na to nadovezao par riječi ističući razvratni rad uglednog školskog odbora u tom potrebitom i korisnom pitanju; stavio učeniciima na sve ljubao spram nauku preporučujući im marljivost i redovito pohatanje škole. – Za tim se je učeniciima pročitao pravilnik i stat.

4. X, na imenovan Sjigova Velikaunstva cara i kralja, bio je školski praznik, a sutradan započelo je redovito poučava nje u drugom razredu, dok se u prvom razredu, radi radnja oko navedenja električnog svijetla započelo obukom dne 10. X.

se donosili jednostavnom većinom glasova, a pri jednakom broju glasova odlučivao je glas predsjednika. Upravitelj škole, ako nije bio član školskog odbora, morao je biti pozvan na sjednice i imao je savjetujući glas. Svaki član školskog odbora imao je pravo čestim posjećivanjem škole uvjeriti se o učeničkom pohađanju nastave, stanju prostorija škole i učilima. Na moguće nedostatke upozorio bi upravitelja škole, ali ne pred učenicima. Ako problem ne bi bio riješen, obavijestio bi se školski odbor. Članovima školskog odbora nije bilo dopušteno uplitati se u poučavanje i disciplinu. Školski odbor je na prijedlog upravitelja morao voditi računa i o nabavi odgovarajućih učila i pomagala. Učila nabavljena potporom c. k. Ministarstva za bogoštovlje i nastavu morala su se unijeti u inventarnu knjigu kao svojina istoga c. k. Ministarstva. Prijedloge koji su se odnosili na isključenje učenika iz škole također je rješavao školski odbor. U ime školskog odbora potpisivali su i njega zastupali prema Vlastima i trećim licima predsjednik i blagajnik, odnosno njihovi zamjenici u slučaju njihove spriječenosti (HDA, CK BiN, Pravilnik Trgovačke škole usavršavanja u Dubrovniku).

Upravitelj škole snosio je odgovornost za pedagoško-didaktičku upravu predavanja. Primaio je učenike i nadgledao pohađanje i disciplinu. Imao je odgovornost za čuvanje učila, a za pomoć u tome mogao je pozvati i kojeg učitelja. Postavljao je prijedloge za pokriće učiteljskih mjesta i podnosio je izvješće o sporazumu s učiteljima o učilima koja bi bilo potrebno nabaviti. Vodio je administrativne poslove spojene s upravom i izrađivao godišnje izvješće o radu škole, a koje je bilo popraćeno od školskog odbora i predočeno c. k. Ministarstvu bogoštovlja i nastave u Beču propisanim putem (HDA, CK BiN, Pravilnik Trgovačke škole usavršavanja u Dubrovniku).

Učiteljski zbor bio je imenovan od školskog odbora uz potvrdu c. k. Ministarstva za bogoštovlje i nastavu. Za svoj rad primali su nagradu u ratama iz fonda škole i to od školskog odbora kojemu je uprava fonda bila povjerena. Članovi učiteljskog zbora okupljali su se na sjednicama najmanje četiri puta godišnje pod predsjedanjem upravitelja škole. Na sjednicama su raspravljali o poučavanju, disciplini, pohađanju nastave, nabavi učila i ostalom. Zapisnici sa sjednica podnosili su se školskom odboru na uvid radi eventualnog rješavanja prijedloga ili prosljeđivanja školskoj vlasti na rješavanje ako se prijedlog na njih odnosio (HDA, CK BiN, Pravilnik Trgovačke škole usavršavanja u Dubrovniku).

Učenici su se u školu primali od 15. do 30. rujna. U prvi razred primali su se učenici koji su ispunili uvjete državnog zakona za pučke škole u pogledu pohađanja škole, i da su dovoljno poznavali nastavni jezik (čitanje i pisanje) i računanje. Ako bi se pojavila sumnja o znanju pojedinca, moglo se zahtijevati da se podvrgne prijemnom ispitu. Učenici su za upis u prvi razred morali nastupiti u četrnaestu godinu života. U drugi razred primali su se učenici koji su završili prvi razred ove ili druge slično organizirane trgovačke škole usavršavanja, zatim mogli su se primiti učenici koji su završili trirazrednu građansku školu ili dva razreda koje srednje škole. U treći razred primali su se učenici koji su uspješno završili drugi razred ove ili koje druge slično organizirane trgovačke škole usavršavanja. Svaki učenik plaćao je školarinu. Na osnovi § 99b Obrtnog Pravilnika školu su bili obvezni pohađati svi trgovački šegrti osim onih koji su završili školu usavršavanja ili su mogli dokazati da posjeduju znanja odgovarajuća

cilju škole usavršavanja. Školska godina započinjala je 15. rujna, a završavala 15. srpnja. Poučavanje je bilo svakodnevno prema rasporedu sati. Na kraju školske godine svaki učenik primio je iskaz o postignutom uspjehu u pojedinim predmetima, a na kraju ukupnog naukovnog tečaja primio je svjedodžbu (HDA, CK BiN, Pravilnik Trgovačke škole usavršavanja u Dubrovniku; Temeljne ustanove za trgovačku školu usavršavanja u Spljetu).

Vlasnici radnji bili su od strane upravitelja škole obaviješteni o pohađanju škole njihovih šegrt. Šegrti koji su učestalo izostajali od poučavanja bili bi tuženi školskom odborom koji bi potaknuo, pismeno ili usmeno, vlasnike radnji da prisile svoje šegrt na točnije pohađanje škole. Ako bi opomene bile bezuspješne, to bi se pripočilo političkoj vlasti zbog daljnjeg uređivanja (HDA, CK BiN, Pravilnik Trgovačke škole usavršavanja u Dubrovniku).

5. Uzdržavanje Trgovačke škole usavršavanja u Šibeniku

Za uzdržavanje Trgovačke škole usavršavanja u Šibeniku početkom godine donosio se proračun za svaku tekuću sunčanu godinu. Za izradu proračuna postojao je službeni obrazac koji su morali potpisati upravitelj blagajne i predsjednik školskog odbora. Stavke proračuna za sunčanu godinu bile su kao slijedi:

A. Potrebe

1. Za pokriće manjka iz prethodne godine
2. Nagrade
 - a) za upravu (ravnatelju)
 - b) za obuku (učiteljima za svaki nastavni sat na tjedan)
3. Za nabavu učila
4. Troškovi uprave (rasvjeta, paušal ravnatelju, paušal tajniku i blagajniku)
5. Druge potreštine

B. Pokriće

1. Pokriće iz vlastitih prihoda i to:
 - a) Ostatak u blagajni od prethodne godine
 - b) Upisnina i sl.
2. Potpora iz državne zaklade
3. Potpora iz zemaljske zaklade
4. Prinos trgovačko-obrtničke komore u Zadru
5. Općinski prinos za uzdržavanje
6. Prinos obrtničkih zadruga
7. Prinos iz drugih zaklada

Proračun za sunčanu godinu 1912. Trgovačke škole usavršavanja u Šibeniku sastojao se od potreba koje su iznosile 3.972 Kr. i pokrića u iznosu od 3.643,33 Kr. Nedostatak sredstava za potrebe u iznosu od 328,67 Kr. planirao se namiriti sredstvima

pripomoći od c. k. Ministarstva. Zanimljivo je napomenuti da je od ukupnih potreba od 3.972 Kr. na troškove obuke predviđen iznos od 3.272 Kr. odnosno 82%. Isto tako gotovo sva potrebna sredstva za rad škole pokrivena su potporama odnosno prinosima. Od planiranih sredstava za pokriće rada škole u iznosu od 3.643,33 Kr. vlastitim prihodom planirano je osigurati iznos od 200 Kr. (upisnina učenika) što je s općinskim prinosom za uzdržavanje u iznosu od 693,33 Kr. iznosilo ukupno 893,33 Kr. odnosno 25% od ukupno potrebnih sredstava. Stoga nije nikakvo čudo da je škola, a pogotovo općinska uprava neprestano nastojala da Trgovačka škola usavršavanja dobije status državne škole kako bi se riješile svakodnevne brige oko sredstava za uzdržavanje škole. Poteškoće uzdržavanja škole u 1913. godini bile su još izraženije. Za sunčanu godinu 1913. planirane su potrebe u iznosu od 5.090 Kr. (potrebe su povećane u odnosu na 1912. godinu uglavnom zbog povećane cijene honorarnog sata rada učitelja), a za pokriće planirana su sredstva u iznosu od 3.449,33 Kr. Nedostatak potrebnih sredstava u iznosu od 1.640,67 Kr. planirao se osigurati državnom pomoći (HDA, CK BiN, Proračun za sunčanu godinu 1912.; Proračun za sunčanu godinu 1913.).

Čini se da je problem osiguranja novčanih sredstava za uzdržavanje škole pratio školu sve vrijeme njezina rada, što možemo zaključiti iz dopisa Odbora trgovačke škole usavršavanja upućenog c. k. Kotarskom poglavarstvu 29. travnja 1913. godine. U dopisu se navodi da je škola u listopadu 1912. godine ponovno započela s radom, a da bi ista mogla opstati umoljava se c. k. Kotarsko poglavarstvo za jednu obilatiju subvenciju koja je neophodna za isplatu honorarnih sati učiteljima za rad u Trgovačkoj školi usavršavanja. Iz dopisa također saznajemo da su nastavnici za svoj rad u školi postavili uvjet da im se nastavni satovi honoriraju s 4 Kr. jednako kao i u drugim školama, u protivnom se neće primiti predavanja. Školski odbor nije imao drugog izbora te je pristao na honoriranje od 4 Kr. po satu i zatražio naknadnu privolu nadležnog Ministarstva; ako Ministarstvo ne bi pristalo, škola ne bi mogla nastaviti s radom (HDA, CK BiN, Dopis Odbora Trgovačke škole...).

Stalne poteškoće u pribavljanju sredstava za uzdržavanje škole primorale su općinske vlasti da i dalje uznastoje ishoditi državni status školi. Iz dopisa c. k. Dalmatinskog namjesništva iz Zadra upućenog Općinskom upraviteljstvu u Šibeniku 30. svibnja 1913. godine saznajemo da c. k. Ministarstvu za bogoštovlje i nastavu nije moguće, bar za sada, uzeti u razmatranje uvođenje državne dvorazredne trgovačke škole u Šibeniku. Kako bi na neki način navedeno Ministarstvo izašlo u susret Trgovačkoj školi usavršavanja u Šibeniku, ovlastilo je c. k. Dalmatinsko namjesništvo da Trgovačkoj školi usavršavanja pripoji posebne tečajeve za odrasle trgovačke pomoćnike, eventualno i za gospodare (HDA, CK BiN, Predstavka Općinske uprave u Šibeniku...).

Sljedeći korak u nastojanjima ishođenja državnog statusa trgovačkoj školi Općinska uprava u Šibeniku poduzela je 1914. godine upućivanjem predstavke Visokom c. k. Ministarstvu bogoštovlja i nastave u Beču 30. listopada 1914. godine. Priznaje da u ova teška vremena nije moguće misliti na opterećenje državne blagajne otvaranjem jedne nove državne škole pa predlaže da se trgovačka škola iz Dubrovnika privremeno preseli u Šibenik, čime se ne bi opteretio državni proračun. Nadalje navodi da se trgovačka škola u Dubrovniku ionako ne otvara, a i broj učenika je ionako u normalnim prilikama

vrlo ograničen s obzirom na druge nastavne zavode koji postoje u Dubrovniku pa predlaže da preseljenje bude privremeno kao što je bilo i s nautičkom školom u Kotoru. Tako bi se s jedne strane postiglo da nema novih novčanih izdvajanja za državu, a s druge bi se strane udovoljilo davnoj potrebi Šibenika za jednom takvom školom koja bi doprinijela razvoju i unaprjeđenju Šibenika. Na osnovi ovih navoda općinska uprava moli Visoko Ministarstvo da odredi prijenos trgovačke škole iz Dubrovnika u Šibenik. No, ni u tome se nije uspjelo. Dvorazredna trgovačka škola u Dubrovniku koja je započela s radom 8. studenoga 1909. godine u prostorijama c. k. nautičke škole nastavila je sa svojim radom (HDA, CK BiN, Predstavka Općinske uprave u Šibeniku...; Dopis C. K. Dalmatinskog Namjesništva Zadar...). Od školske godine 1915./16. pružena je mogućnost pohađanja škole i ženskoj mladeži. Na kraju Prvog svjetskog rata, početkom školske godine 1918./19., bilo je u toj školi upisano ukupno 95 učenika (Perić, 1975.).

6. Zaključak

Trebalo je tri godine kako bi se osigurala novčana sredstva za početak rada Trgovačke škole usavršavanja u Šibeniku koja je svečano otvorena 1910. godine. Kako općinska uprava nije uspjela u nastojanjima da škola dobije status državne škole, problemi u vezi s njezinim uzdržavanjem pratili su školu kroz sve vrijeme njenog rada dovodeći u pitanje njenu opstojnost.

LITERATURA

1. Berić, D. (1964). *Školstvo Šibenika i njegove okolice u prošlosti (1412-1921)*, Split.
2. Blažeković, S. (1973). *Devedeset godina ekonomskih škola u SR Hrvatskoj*, Zagreb: Školska knjiga.
3. Juras, I. (1910). Pregled gospodarstva i trgovine u Dalmaciji, IX. program c. k. Velike državne gimnazije u Zadru. Za školsku godinu 1909-1910, Zadar: Naklada c. k. gimnazije.
4. Perić, I. (1975). Poljoprivredne, trgovačke i obrtničke škole u Dalmaciji krajem 19. i početkom 20. stoljeća, *Zbornik za historiju školstva i prosvjete*, 1975 (9), 121-123.
5. Temeljne ustanove za Trgovačku školu usavršavanja, VI. Izveštaj c. k. dvorazredne trgovačke škole u Spljetu za školsku godinu 1910-11., Spljet: Tisak Leonove Tiskare.
6. Urem, Š. (2000). *Sedamdeset godina školovanja ekonomskih kadrova u Šibeniku: 1930.-2000.*, Šibenik: Ekonomska, upravno-birotehnička i trgovačka škola, Šibenik.

Arhivska građa

1. Hrvatski državni arhiv, Carsko kraljevsko ministarstvo bogoštovlja i nastave (Signatura: HR-HDA-71):
2. Dopis c. k. Dalmatinskog namjesništva iz Zadra Općinskom upravitelju u Šibeniku 30. svibnja 1913., kutija 156.
3. Dopis C. K. Dalmatinskog Namjesništva u Zadru za C. K. Ministarstvo Bogoštovlja i nastave u Beču od 10. novembra 1909. godine, kutija 153.
4. Dopis C. K. Namjesništva u Zadru za C. K. Ministarstvo Bogoštovlja i nastave u Beču, kutija 153.

5. Dopis Odbora Trgovačke škole usavršavanja c. k. Kotarskom poglavarstvu od 29. travnja 1913. godine, kutija 156.
6. Dopis Promicateljskog odbora Trgovačke škole usavršavanja Slavnom c. k. Kotarskom Poglavarstvu od 30. rujna 1911., kutija 156.
7. Dopis Zemaljskog odbora Kraljevine Dalmacije upućen gospodinu c. k. Namjesniku Kraljevine Dalmacije u Zadru od 14. listopada 1907. godine, kutija 156.
8. Izvješće o naukovnom stanju Trgovačke škole usavršavanja u Šibeniku od 8. srpnja 1911. godine, kutija 156.
9. Naukovna osnova za Trgovačku školu usavršavanja. Naredba Ministarstva za bogoštovlje i nastavu od 24. veljače 1910., br. 7720, poslana na odobrenje od strane Odbora Trgovačke škole usavršavanja u Šibeniku 10. studenoga 1913., kutija 153.
10. Pravilnik Trgovačke škole usavršavanja u Dubrovniku, kutija 153.
11. Predstavka Općinske uprave u Šibeniku Visokom c. k. Ministarstvu bogoštovlja i nastave u Beču od 30. listopada 1914., kutija 156.
12. Proračun za sunčanu godinu 1912., kutija 156.
13. Proračun za sunčanu godinu 1913., kutija 156.

Vladimir Reider, Virovitica

(Summary)

THE OPENING OF THE ŠIBENIK SCHOOL OF COMMERCE

Until recently, very little was known about the founding of the Šibenik School of Commerce and its functioning. School records kept in various archives give insight into the activities that had occurred before the founding of the school and how this educational institution was organized in the early days. In addition, this paper offers an overview of the curriculum that was offered at the Šibenik School of Commerce, teaching staff information and other details, such as the number of students, events that had taken place during that first year, etc. Furthermore, the author will describe how the school was financed in the first year of its existence.

Keywords: Šibenik School of Commerce, archives, history of education, Dalmatia, 1907-1910.